

ALFÖLDY JENŐ

Százezer éve nézni a pillanatot

Előzetes tájékoztató a Magyar Napló regénypályázatáról

Több mint egy év, mintegy tizennégy hónap állt rendelkezésükre kisregényük megírására azoknak a (bármilyen állampolgárságú) magyar tollforgatóknak, akik részt ohajtottak venni a Magyar Napló és az Írott Szó Alapítvány irodalmi pályázatán. A folyóirat 2006 februárjában adta közre először a felhívást, és 2007 márciusáig minden számában megjelentette. A jeligés kéziratokat március közepéig fogadta a szerkesztőség, a postára adás dátumát véve figyelembe. Ekkor járt le a határidő – ezt a versenyzők tiszteltben is tartották. Eredményt 2007. június 2-án, a Magyar Napló könyvheti hajóján hirdetünk.

Összesen nyolcvannyalc pályamű érkezett be, s a kisregény műfajban ez tekintélyes mennyiség. Sejtésem szerint nemcsak az elnyerhető pályadíj összege vonzotta a résztvevőket, hanem az is, hogy a nyertes és helyezett műveket szeretné megjelentetni a Magyar Napló Könyvkiadó, és hogy a folyóirat szerkesztősége nyilvános értékelést, sőt szakemberekkel lefolytatott vitát is ígér a legjobb kisregényekről.

A zsűrizésben öt szakember vett részt, a fiatalabb és az idősebb korosztályt egyaránt képviselő szerkesztők, kritikusok, Oláh János, Vasy Géza, Bíró Gergely, Sturm László és jómagam. A nyertesekről e cikk írásakor még fogalmam sincs, a zsűri csak május végén hozza meg döntését (e soraimat lapzárta miatt legalább egy héttel előbb le kell adnom a szerkesztőségnek). A kéziratok egyik elbírálójaként szeretném előzetesen megosztani a versenyzőkkel és a folyóirat közönségével a pályázatra vonatkozó nézeteimet.

Földidézném a kiírást: „A pályázat tárgya olyan regény, száz oldalt meghaladó kisregény vagy elbeszélés, amely hőseinek sorsában és a társadalmi élet jelenségeiben megmutatja az 1989–90-es rendszerváltozás és az azóta eltelt időszak társadalmi változásait, kulturális, morális tendenciáit.” Ennyi volt a terjedelem és a téma meghatározása. A formai feltételek így szóltak: „Az ábrázolás hitelessége mellett a zsűri elvárja és méltányolja az írói nyelv példás magyarosságát, stílisis biztonságát, szépségét”. A tizenhárom hónap minden folyóiratszámában megjelenő felhívás irányadó elveként idézte a *Szép Szóból* József Attila szerkesztői bevezetőjét, amelyben a költő így értelmezte az induló lap címszavait: „»Szép szó« magyarul nem fölcicomázott kifejezést, hanem testet öltött *érvet* jelent. (...) Célunk az a társadalmi és állami életforma, melyben a szép szó, a meggyőzés, az em-

beri értékek kölcsönös elismerése, megvitatása, az egymásra utaltság eszmélete érvényesül.” Felhívásunk így folytatódott: „Magától értetődően ez nem stilisztikai vagy bármilyen szellemi áramlathoz kötött előírást jelent, hanem igazmondást és felelősséget, egyszóval tehetséget.”

Hogy a pályázat célját és értelmét még világosabbá tegyük, a Magyar Napló 2006. márciusi számában műhelybeszélgetést folytattunk hármásban az irodalmi vetélkedőről. A riporter szerepét Ekler Andrea vállalta, kérdéseire Oláh János, a Magyar Napló főszerkesztője és e sorok írója válaszolt. A beszélgetés során olyan kérdéseket igyekeztünk tisztázni, amelyek valószínűleg sok pályázó előtt is fölvetődtek.

Mindhárman egyetértettünk abban, hogy elutasítjuk a húsz-huszonöt éve érvényre emelt és szinte hivatalossá vált irodalomszemléletet, amely szerint az irodalomnak már nem feladata, hogy fölvesse a társadalom égető kérdéseit, mert ezt a feladatot elvégzi a sajtó és a parlament. Ha ezt a nyolcvanas évek eleje óta változatlanul hangoztatják a különböző fórumokon folyamatosan jelen levő irodalmárok, akkor már azért sem lehet igazuk, mert időközben megtörtént a rendszerváltozás, és ez már önmagában is a deklarált sajtószabadság és demokrácia minden szépítgetést elsöprő bírálata volt. A tételt mégsem cáfolták meg hangoztatói, nem vonták vissza, és még árnyalni sem próbálták. Az irodalom szégyenteljesen elsorvasztott pénzügyi támogatása, melyet jórészt a hivatali klientúrának tartanak fenn, az állami díjak kontraszelekciónál ámulkodó odaítélése, a legnagyobb nyomtatott és elektronikus fórumok értékelő és reklámozó tevékenysége, vagy akár a hivatalból szervezett utaztatások, jószerivel a késői Aczél-korszak értékrendjét tükrözik napjainkban is.

Műhelybeszélgetésünkben igyekeztünk rávilágítani arra, hogy a nyolcvanas évek elejétől reflektorfénybe állított magyar széppróza (és ahogy a beszélgetés során bővítettük a műfaji kört: az írói szociográfia) kevésbé vállalta magára azt a feladatot, amelyet az elődök nemzedékről nemzedékre a magukénak tekintettek: a társadalom változásaira morálisan érzékeny, humánus szempontokat érvényesítő, az egyén és a közösség állapota iránt egyaránt fogékony írásművészetet.

Úgy véltük mindhárman – és hiszünk benne: még sokan így vélik az országban és a magyar nyelvterületen –, hogy ez a történelmi időszak rendkívüli gazdagsággal kínálja magát az írói feldolgozásra. Lehetséges, hogy részben épp azért maradt el a jó negyed évszázada „vezető műfajnak” kikiáltott hazai széppróza a korszak ábrázolásáról, mert túlságosan sok minden történt – túl sok *változás*, de túl kevés *megoldás*. Mert az ember nehezen ismeri ki magát a túlpörgetett események szédületében.

Mert az epikai műfajok elsősorban a múlt megjelenítésére irányulnak, és az említett korszak még nagyon közeli múlt, úgyszólván jelenkor. Az elbeszélő műfajok között akad olyan is, amelyik a múltábrázolásnak ellentmond a nevével: a *novella* újságot, újdonságot jelent. Ettől függetlenül nem szeretnénk összekeverni a szépirodalmat az újságírással. Igaz, Oláh János a múltbeli nagy példákat sorolva külön rámutatott Illyés Gyula szociográfiájára, a *Puszták népére*, amely éppúgy életrajzi regény, emlékirat, mint szociográfia. Sánta Ferenc *Hús órája* is éppúgy riport, mint regény. Ám az említett művek esetében nem az történt, hogy a pillanatnyi időszűrésben érdekelt zszurnalizmus átruccant a szépirodalom területére. Azt sem mondhatnánk, hogy a költő vagy az író „leereszkedett” az újságírás szintjére. Az történt, hogy mindketten az írói riport és a szociográfia életképes ágával oltották be és tették életerőssé, jól termővé, gyümölcsözővé a regényírást. A *Puszták népe*, a *Hús óra* és a hasonló művek, ha rokoníthatók is a valóságfeltáró újságírói műfajokkal, nem téveszthetők össze a gyorsan elévülő napi hírek kommentáiraival, a megcsontosodott viszonyokat vagy az álreformokat és a katasztrófa politikai intézkedéseket megmagyarázó vezércikkekkel és publicisztikákkal.

Talán furcsán hangzik, de igenis *hálás téma* ez az íróilag még nagyon kevésbé feldolgozott történelmi korszak, tajtékos sodrában a rendszerváltás éveinek izgalmas eseményeivel, kevesek gyors meggazdagodásával, jóval többek elszegényedésével s a középrétegek keserves küszködésével. A mohón elsiert, minden közszolgálati szférára kiterjesztett és könyörtelenül végrehajtott magánosítás bundázásaival. Azzal, hogy elmulasztottuk – például – egy új, dolgozó és közben kistrészvényes társadalmi réteg kialakítását, és nem hoztuk létre az új középosztályt, hanem engedték, hogy mértéktelenül meggazdagodjon az előző rendszer vezetőrétege. Nem erről volt szó ötvenhatban, és nagyon sokan nem így gondoltuk a rendszerváltás éveiben sem. Visszamenőleg ki lehetne deríteni, hogy miként jutottunk idáig, ahol most veszteglünk, átkozódunk, és valamilyen csodára várunk. Ha jobban megértenénk, hogy mi minden fölött hunytunk szemet, és milyen lehetőségek tömkelegét szalasztottuk el, akkor valószínűleg nem néma tanúként szemlélnénk az ország kifosztását és kiárusítását, s a történetet tudatosítva, előbb-utóbb rájönnénk, hogy mit cselekedjünk.

Az eredményhirdetés előtt nem szeretnék konkrét műveket idézni vagy ismertetni. Nem sok áldás volna rajta, mert könnyen keresztelkednék a zsűri munkáját, és önelentmondásba keverednék, ha más művet emelnék ki, mint amelyet díjazunk. A magam nevében csupán annyit mondhatok előlegül, hogy bár szakmányban olvastam a beérkezett pályaműveket, s bár a kisregény nem tucatáru, az olvasás pedig nem favágás, azért nagy öröm volt ez a zsűrizés. Akkor is, ha kiadós vitáknak nézek elébe kézirat-elbíráló társaimmal. Az a sejtésem mindenképpen bevált, hogy nagy szükség van ma ilyen irodalmi vetélkedőkre, mert az elmúlt másfél-két évtized folyamán szükségképpen ki kellett termelődniük azoknak az íróknak, akik a nagy társadalmi változások, várokozások, csalódások és megrázkódtatások folyamán szerezték meg alapvető, írásra ingerlő tapasztalataikat és írói érzékenységüket, s ennek megfelelően alakították ki munkamódszerüket. Nem tudnék és nem is akarnék tetszetős, „izmus”-ra végződő nevet adni az új látás- és írásmódnak, pedig érzékelek e művekben ilyesmit, nem is egyfélélt. Olvasói életpályám folyamán, jó néhány évtizede sokszor meggyűlt már a bajom az egyedül üdvözítőnek kikiáltott ó- és neo... izmusokkal, kizárólagos alapvetésekkel és kategorikus elutasításokkal. Örülök a pályaművekben mutatkozó sokféleségnek, a *minőségelv* érvényesülésének és a kifinomodott társadalmi érzékenységnek, a határozott *nemeknek* és a határozott *igeneknek*, s annak, hogy az életminőség iránti igény – amit nevezhetek a társadalmi viszonyokra kiterjedő létkritikának is – szükségképpen újszerű és eredeti formában csapódik le. Örülök az írássok java részében megnyilvánuló emberséges szellemnek, az egyén és a közösség érdekeit illető arányérzéknek. Nem ez az első irodalmi pályázat, amelynek elbírálásában részt vettem, de elmondhatom, hogy ilyen magas színvonalú szépprózai művekkel és szociográfiaszerű írássokkal még nem találkoztam – jóval nagyobb díjakkal meghirdetett és hangosabban behangozott országos pályázaton sem. A mostani zsűrizés során szerencsém volt néhány olyan kisregényhez, amelynek maradandó olvasói élményt köszönhettem, mert úgy éreztem, hogy szerzője, József Attilát szabadon idézve, „száz-ézer éve nézi a pillanatot”, és ha csak egy ilyen lett volna a meglehetősen kéziratömegekben, amelyen hivatásos betűfalóként át kellett magamat rágnom, már azt mondanám, hogy nem fáradtam hiába – de nem csak egy ilyenrel találkoztam. Remélem, lesz még rá alkalmam, hogy a konkrét művekről is kifejtsem véleményemet.